

Alejandro Díaz Barriga Cuevas

Przedstawienia dzieciństwa w kulturze Mieszików w kodeksach Centralnego Płaskowyzu Mezoameryki

Sztuka Ameryki Łacińskiej Arte de la América Latina 1, 47-69

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przedstawienia dzieciństwa Meszików w kodeksach Płaskowyżu Centralnego Mezoameryki

Alejandro Díaz Barriga Cuevas
(INAH Instituto Nacional de Antropología e Historia – Mexico)
(tłum. z języka hiszpańskiego Katarzyna Szoblik)

Kategorie wiekowe takie jak starzec, młody człowiek i dziecko są klasyfikacjami społecznymi i konstrukcjami historycznymi, które w połączeniu ze społecznym rozumieniem płci, stają się źródłem nowej wiedzy o życiu codziennym starożytnych społeczeństw. Choć dzieci mają swój głos i udział w każdej cywilizacji, będąc w większości przypadków bezpośrednimi uczestnikami życia codziennego oraz zmian i rozwoju kultury, na przestrzeni wielu lat nie doceniano ich znaczenia, umniejszając, a nawet negując ich rolę w społeczeństwie.

Uwzględnienie dzieciństwa w badaniach historycznych i społecznych może mieć spore znaczenie dla zrozumienia pewnych aspektów badanych społeczeństw¹. Studia nad zachowaniem dzieci w poszczególnych grupach mogą być, na przykład, istotnym źródłem informacji na temat wartości i norm, dominujących w różnych okresach czasu, zakorzenionych w zasadach postępowania społecznego, narzuconych nierzadko za pomocą edukacji i będących swego rodzaju odzwierciedleniem potrzeb społecznych, a w konsekwencji także kodyfikacją zwyczajów historycznych². Podobnie, stosunek do dzieciństwa i jego waloryzacja społeczna odzwierciedlają ideologię grupy, która je wyznaje, jej kosmowizję, relacje między klasami i grupami społecznymi, a także rzeczywistość ekonomiczną.

¹ LAVRÍN 1994: 42.

² GONZALBO 2006: 44.

Należy zaznaczyć, że pojęcie dzieciństwa jako kategorii historycznej zależy od kultury, w której się rozwija, mówimy tu bowiem o konstrukcji intelektualnej stworzonej przez członków danego społeczeństwa funkcjonujących w określonej czasoprzestrzeni³, odnoszącej się nie tylko do zmian biologicznych, lecz także zależącej często od uprzedzeń i postaw społecznych.

Jak zobaczymy w dalszej części artykułu, grupy *Nahua* z Płaskowyżu Centralnego uważały za dzieciństwo okres od momentu poprzedzającego narodziny do trzynastego roku życia, kiedy to młodzi ludzie oddawani byli do centrów edukacji religijnej i wojskowej, i otrzymywali atrybuty, które odróżniały ich od dzieci, rozpoczynając w tym momencie życie poza domem rodzinnym.

PRZEDSTAWIENIA DZIECIŃSTWA W MEZOAMERYKAŃSKIEJ PRZESZŁOŚCI

Mieszkańcy Mezoameryki stworzyli różne systemy zapisów graficznych, w których utrwalone zostały przede wszystkim ich wyobrażenia czasu, kosmosu, świata boskiego, historii i genealogii władców, granice ziem oraz należne atrybuty, a także niektóre informacje na temat organizacji społecznej i politycznej. Posługiwali się różnymi systemami glifów, w których za pomocą form, wymiarów, kolorów, wielkości i rozkładu wyrażane były idee, słowa i inne aspekty języka. Były to zatem systemy pisma.

Korzystali przy tym z różnorodnych pomocy, takich jak kamień, glina, kości, drzewo, malarstwo ścienne czy zapisy na elastycznych materiałach wykonanych z włókna agawy, na skórach jeleni, płótnach, papierze zwanym *amatl*⁴, a od przyjazdu Hiszpanów także na papierze europejskim.

W tym ogromnym korpusie graficznym dzieciństwo rejestrowane było już od najdawniejszych czasów. Odnajdujemy kamienne rzeźby pochodzące z różnych regionów i okresów, jak na przykład figurki olmeckie z wybrzeża Zatoki Meksykańskiej, w których dzieci kojarzone były z mitycznymi zwierzętami lub przedstawiane martwe (najprawdopodobniej w związku z rytuałami ofiarnymi)⁵. Reprezentacje dzieci można także zobaczyć na różnych prehiszpańskich malowidłach ściennych, jak na przykład w Pałacu Tepantitla w Teotihuacan, na muralu nazwanym przez Alfonso Caso „Tlalocan”⁶, gdzie widać bawiące się i śpiewające dzieci, a także na muralach w Bonampak, gdzie można podzi-

³ LAVRÍN 1994: 43.

⁴ Rodzaj papieru wykonanego z wewnętrznej części kory dziko rosnących figowców, którą po ugotowaniu w roztworze popiołu drzewnego ubijano i suszono na słońcu [przyp. tłum.].

⁵ Można wymienić tu wiele przykładów, jak choćby ścianę boczną Ołtarza nr 5 w La Venta, gdzie widać dwie osoby niosące na rękach nagie płaczące dziecko, podczas gdy trzecia niesie na rękach dziecko-jaguara, rzeźbę 20 z San Lorenzo z osobą niosącą dziecko czy Señor de las Limas trzymającego na kolanach prawdopodobnie martwe dziecko. Więcej informacji można m.in. znaleźć w: DUVERGER 2000: 144.

⁶ CASO 1942 : 127–136.

wiać spoczywające w ramionach kobiety dziecko, będące najprawdopodobniej nowym władcą⁷. Istnieje także wiele glinianych figurek pochodzących z różnych miejsc i okresów przedstawiających chłopców i dziewczynki przy różnych czynnościach, a także kobiety ciężarne, rodzące lub niosące małe dzieci; podrzutki oraz dzieci siedzące w krzeselkach bardzo podobnych do współczesnych fotelików samochodowych.

Wreszcie, dzieci przedstawiane były w różnorodny sposób także w kodeksach prehiszpańskich. Styl, w jakim zostały przedstawione utrudnia jednakże interpretację, gdyż brak w nim cech wyróżniających dzieci, jakimi mogłyby być strój, fryzura czy wymiary ciała. W źródłach tych dzieci zostały namalowane jako mali dorośli i można je zidentyfikować jedynie na podstawie kontekstu, w jakim się znajdują (są one przeważnie niesione przez matki lub karmione piersią przez boginie) oraz po różnicy w układzie i wielkości ciała w porównaniu z dorosłymi znajdującymi się w tej samej scenie.

Z drugiej strony, w kodeksach autorstwa mieszanego, pochodzących z czasów kolonialnych, być może pod wpływem sztuki europejskiej lub jako efekt wymagań nowej sytuacji kolonialnej narzucającej potrzebę opisywania cech rdzennej ludności, graficzne przedstawienia dzieci zaczynają nosić znamiona charakterystyczne dla tej grupy wiekowej, takie jak prosty ubiór, a nawet nagość, różnica w uczesaniu i długości włosów⁸ oraz obecność dorosłych wyróżniających się postawą, zachowaniem i rozmiarem.

W tej grupie znajdują się źródła zawierające największą ilość uporządkowanych informacji o sposobie postrzegania dzieciństwa przez ludy *Nahua* z Centralnego Płaskowyżu. Należą do nich np.: *Códice Mendocino* powstały na zamówienie pierwszego wicekróla Nowej Hiszpanii, Antoniego de Mednoza, z przeznaczeniem na подарunek dla władcy hiszpańskiego Karola V⁹; *Primeros Memoriales* i *Códice Florentino* spisane na życzenie franciszkanina Bernardina de Sahagun, oraz Atlas lub Kodeks autorstwa dominikanina Diega Durana. W wymienionych dokumentach dzieciństwo zostało zapisane przy użyciu konwencjonalnych form pisma Centralnego Płaskowyżu, połączonych z nowymi formami pochodzenia europejskiego. Widoczne jest to np. w przypadku *Códice Florentino*, który reprezentuje być może najbliższy stylowi zachodniemu sposób zapisywania figur, linii i rozmiarów. Przeciwnieństwem jest natomiast *Códice Mendocino*, który w dużej mierze trzyma się tradycji prehiszpańskiej.

⁷ Patrz Ściana 4, pokój 2.

⁸ Na przykład dziewczynki do dwunastego roku życia musiały nosić krótkie włosy.

⁹ Ross 1985: 11.

OKRESY ŻYCIA

Według Meszików, życie ludzkie regulowane było przez rytm kalendarza, a wszystkie aktywności człowieka od urodzenia aż do śmierci zależały bezpośrednio od daty narodzin i od cyklicznej koncepcji czasu. Podobnie, życie ludzkie było podzielone zgodnie z układem kalendarza na cztery grupy czy okresy, po trzynaście lat każdy (dzieciństwo, młodość, dojrzałość i starość), co razem dawało 52 lata, to jest długość życia Quetzalcoatl i było symbolem idealnego cyklu życiowego mężczyzn i kobiet¹⁰.

Wśród tych czterech etapów dzieciństwo było definiowane jako przedział czasowy pomiędzy narodzinami a trzynastym rokiem życia i było również podzielone na cztery okresy, które na podstawie definicji językowych można określić jako: oeseki, „*oc chichi piltzintli, oc chichi piltzontli*”; niemowlęta; dzieci poniżej szóstego roku życia, „*conetontli, oc atl, oc tototl*” i dzieci powyżej piątego, szóstego roku życia, „*pilontli, piltzintli, pipil*”¹¹.

Okres dzieciństwa kończył się w wieku lat 13, kiedy to młodzież powoływana była do pełnienia różnych ról zgodnie ze swoim statusem społecznym. Zakończeniem dzieciństwa było oficjalne włączenie do struktur społecznych i do grupy poprzez wstąpienie do różnych szkół świątynnych, w których zbierano i nauczano młodzież. Były to: *Calmecac, Cihuatlamacazqui, Telpochcalli* i *Cuicacalli*¹².

Należy tu wszakże zaznaczyć, że chociaż oficjalne wstąpienie do danego typu szkoły odbywało się po ukończeniu trzynastego roku życia (kiedy to nastolatek lub nastolatka przenosił się na stałe z domu rodzinnego do szkoły), jego lub jej relacja z tą placówką rozpoczynała się wkrótce po narodzeniu, gdy rodzice przedstawiali dzieci władzom świątyni i obiecywali oddać je do dyspozycji świątyni. W tym sensie dzieci uczestniczyły w niektórych czynnościach religijnych danej świątyni jeszcze przed oficjalnym wstąpieniem do niej. Warto także zauważyć, że źródła nie określają wyraźnie wieku, w którym wstąpienie to następowało i choć zapewne optymalnym momentem było ukończenie lat trzynastu, rodzice wysyłali swoje dzieci do szkół kiedy były już na to gotowe, kiedy wchodziły w okres dorastania¹³.

¹⁰ OLIVIER 2004: 148–177.

¹¹ LÓPEZ AUSTIN 1996: 319–328; Patrz także: *Códice Florentino*, Libro X, Cap. I y III, fojas 1–5 y 7–9. W słowniku Moliny znajdują się dwa zapisy, które różnicują wiek, np.: *pipiltotontli*: chłopcy; *pipiltzintli*: dzieci – MOLINA 2004: fol. 82 v.

¹² LÓPEZ AUSTIN 1985a; SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap. XL, 653–657.

¹³ SAHAGÚN 2000: t. 1, Apéndice del libro III, Cap. IV y VII, 332–334, 336–338. Patrz także: Dzieci w różnym wieku uczestniczące w święcie *Xócotl Huetzi* przedstawionym na stronie 28 *Códice Borbónico*.

NARODZINY

Nic nie miało większego znaczenia dla plemion mezoamerykańskich niż narodziny syna lub córki. Meszikowie porównywali dzieci do piór, cennych kamieni i bożych darów. To dlatego właśnie już przed porodem praktykowane były różnorakie rytuały mające na celu ochronę matki i dziecka, następnie przygotowywano uroczystości, w czasie których witano dzieci na tym świecie¹⁴.

Według informacji zebranych przez Bernardino Sahaguna, dzieci tworzone były w dziewiątym, najwyższym niebie, zamieszkiwanym przez parę bogów-stwórców *Ometéotl* i *Omecihuatl*¹⁵, skąd wysyłano je na Ziemię za pośrednictwem ciał ich matek. Graficzną reprezentację tego procesu zobaczyć można na stronie 13 *Códice Borbónico* przedstawiającej boginię *Tlazolteotl* wydającą na świat dziecko, które uprzednio weszło w jej ciało z nieba [il. 3].

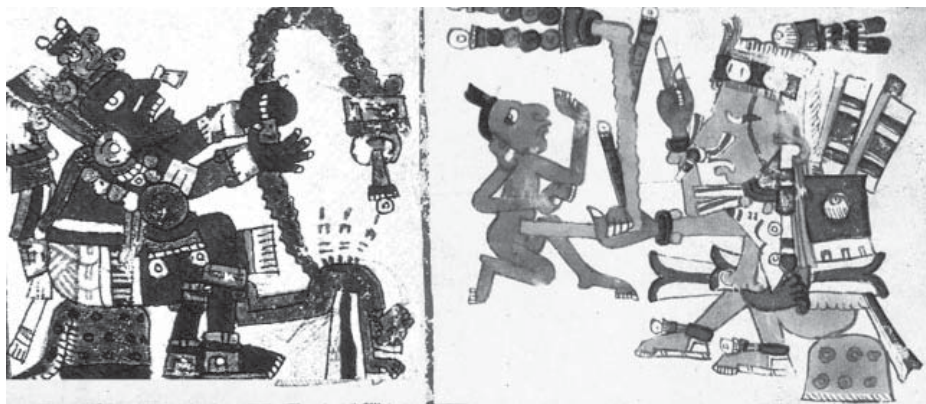
[1. *Códice Nutall*, il. 27. (detal)]

¹⁴ Brat Bernardino de Sahagún zebrał różne przemowy kierowane do matek i ich nowonarodzonych dzieci, na podstawie których można wnioskować o ważnej roli jaką w badanej grupie odgrywało dzieciństwo. Patrz: SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Caps., XXIV al XXVIII, 588–614.

¹⁵ SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap., XXV, p. 592 y Cap. XXXII, 622.

We wspomnianej scenie zaobserwować można także pozycję kuczną, jaką przybierały kobiety przy porodzie, znaną także z innych kodeksów¹⁶. *Tlazolteotl* była bóstwem patronującym porodom i narodzinom, przez co przedstawiona została w pozycji porodowej¹⁷. Jej znaczenie dla przyszłości nowonarodzonych dzieci podkreślał fakt, iż to właśnie kapłani tej bogini byli odpowiedzialni za odczytywanie horoskopu (*tonalpouhalli*) przepowiadającego przyszły los nowonarodzonych dzieci¹⁸.

Ważnym elementem dotyczącym przedstawień dzieciństwa był sznur pępowinowy łączący dzieci z ich matkami, jak można to zaobserwować na stronie 27 *Códice Nutall* [il. 1]. Według Matosa Moctezumy i Luisa Alberta Vargasa, pępowina symbolizowała więź z przeszłością, tym co cenne oraz być może z niebem¹⁹, do której to listy należałoby dodać jeszcze los. Być może właśnie dlatego w niektórych scenach z kodeksów *Borgia*, *Fejérváry Mayer* i *Vaticano B* pojawiają się bogowie związani z czterema stronami świata podtrzymujący za pępowinę serię dzieci [il. 2]. W tych przypadkach warto zauważyć interesującą różnicę zachodzącą w przypadku dzieci ułożonych przed bóstwami, jako że w przeciwieństwie do innych ilustracji w kodeksach *Borgia*, *Fejérváry Mayer* i *Vaticano B*, dzieci te są najprawdopodobniej martwe, gdyż przedstawione zostały w pozycji leżącej i z zamkniętymi oczami, a nawet jak w przypadku załączonej ilustracji [il. 2] ułożone na kamieniu ofiarnym.

[2. Po lewej: *Códice Vaticano B*, il. 38 (detal); po prawej: *Códice Borgia*, il. 15 (detal)]

¹⁶ Na przykład na stronie 74 *Códice Borgia*, oraz w tej samej serii na stronie 74 *Códice Vaticano B*.

¹⁷ Patrz na przykład: strona 40 *Códice Laud*.

¹⁸ CASO 2007: 227.

¹⁹ MATOS MOCTEZUMA, VARGAS 1973: 305.

Zaraz po urodzeniu dziecko było witane przez najbliższą osobę, czyli położną, następującymi słowami:

“Seáis muy bien llegado, hijo mío muy amado.” Y si era hembra, decía, “Señora mía muy amada, seáis muy bien llegada. Trabajo has tenido. Ha os enviado acá vuestro padre humanísimo, que está en todo lugar, criador y hacedor. Habeis venido a este mundo donde nuestros parientes viven en trabajos y en fatigas, donde hay calor destemplado y fríos y aires, donde no hay placer, ni contento, que es lugar de trabajos y fatigas y necesidades...”²⁰

[„Bądź powitany mój najdroższy synu.” A jeśli rodziła się dziewczynka, mówiła, „Moja najdroższa Pani, bądź powitana. Ciężką miałaś pracę. Przesłał Cię tu twój najlepszy ojciec, który jest wszędzie, stwórca i twórca. Przyszłaś na ten świat, gdzie Twój krewni żyją pośród pracy i trudów, gdzie panuje okropny upał i mrozy, i wiatry, gdzie nie ma przyjemności ni zadowolenia, w miejsce pracy, trudów i potrzeb...]

Co istotne, słowami tymi przeznaczano dzieci do pracy, to jest włączano je od razu w czynności dnia codziennego. Z drugiej strony, kiedy przychodził na świat syn jakiegoś arystokraty lub kupca, jego krewni, dowiedziawszy się o tym, przychodzili odwiedzić dziecko zwracając się do niego tymi słowami:

¡Oh nieto mío y señor mío, persona de gran valor y de gran precio, y de gran estima! ¡Oh, piedra preciosa! ¡Oh esmeralda! ¡Oh zafiro! ¡Oh, plumaxe rico, cabello y uña de alta generación! Seáis muy bien venido. Seáis bien llegado²¹.

[O wnuku mój i panie, mężu bardzo ważny i cenny, i wielce szanowany! O cenny klejnocie! O szmaragdzie! O szafirze! O cudny pióropuszu, potomku²² wysokiego rodu! Bądź nam powitany! Bądź nam powitany!].

Witano go tymi słowami, porównując do rzeczy będących w oczach społeczeństwa najpiękniejszymi i najcenniejszymi, zaznaczając tym samym jak wielką wagę przywiązywano do tej grupy społeczeństwa. W *Códice Mendocino* opisane zostały niektóre ceremonie związane z przyjściem dziecka na świat. Na stronie 58 czytamy, że zaraz po urodzeniu dziecko kładziono do kołyski, a po czterech dniach, w trakcie których utrzymywano palący się ogień mający

²⁰ SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap. XXX, 616.

²¹ SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap. XXXIV, 628.

²² „Cabello y uña” to dosłownie „włosy i paznokcie”. Jest to jednak wyrażenie metaforyczne, zwane *difrasismo*, polegające na połączeniu dwóch słów, które razem dają znaczenie odmienne od sensu każdego z nich. W tym wypadku słowa te oznaczają potomka. Więcej na ten temat: MONTES DE OCA 2000 [przyp. tłum.].

sprowadzić na nie szczęście²³, położna brała je i kąpała, podczas gdy wokół siedziała trójka dzieci jedzących prażoną kukurydzą zmieszaną z gotowaną fasolą, przysmak nazywany *ixicue* lub *ixic-huen* „jego ofiara z pępka” [il. 4].

[3. Códice Borbónico, il. 13 (fragment)]

[4. Códice Mendocino, il. 58]

²³ Códice Mendocino 1997; SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro IV, Cap. XXXIV, 410.

Tlacuilo, który namalował pierwszą kąpiel dziecka, przedstawił także insygnia, które przyznawano noworodkom, na przykład, w przypadku męskiego potomka, kładziono koło niego instrumenty używane na wojnie przez jego ojca razem z malutką tarczą i trzema strzałami, do których przywiązywano pępowinę²⁴ [il. 4], którą następnie zakopywano na polu bitwy, na znak, że przeznaczeniem chłopca była wojna²⁵. Jeśli natomiast chodziło o dziewczynkę, kładziono przy niej miotłę i wrzeczono, a jej pępowinę zakopywano pod paleniskiem na znak, że przeznaczeniem jej były prace domowe [il. 4]²⁶.

Na tej samej stronie *Códice Mendocino* zapisano, że w dwadzieścia dni po urodzeniu dziecko było niesione do *Calmecac*, gdzie rodzice przedstawiali je nauczycielowi chłopców, przyrzekając oddać go do szkoły. Te wybierane były odpowiednio według statusu społecznego²⁷.

W ten właśnie sposób przyjmowano nowonarodzonych chłopców i dziewczynki – mówiono im o ich przeznaczeniu związanym bezpośrednio z codziennymi czynnościami, najpierw tymi wykonywanymi w domu, a następnie tymi wykonywanymi w ramach *Tlaxilacalli* i *Calpulli*, do których należeli²⁸. W końcu przeznaczano ich do szkół świątynnych, w których ich włączenie do społeczeństwa stawało się kompletne poprzez wykonywane tam prace rytualne i społeczne.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że dzieciństwo nie było uważane za osobną jednostkę, lecz za część całości, innymi słowy, dzieci nie były postrzegane jako indywidualne osoby, lecz jako integralna część całości już przed narodzeniem.

OC CHICHI PILTZINTLI: Wczesne dzieciństwo

Nie posiadamy zbyt wielu danych na temat pierwszych lat życia dzieci, jednakże w wielu kodeksach zostały one przedstawione, głównie jako postacie drugorzędne, towarzyszące matkom w scenach odnoszących się do migracji azteckich²⁹, uczestniczące razem z rodzicami i dziadkami w najważniejszych ry-

²⁴ Informację tę zamieścił także Sahagun, patrz: SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap. XXXVII, 644.

²⁵ SAHAGÚN 2000: t. 1, Libro IV, Cap. I, 351; Ponadto reprezentacje graficzne w: *Códice Florentino*, Tomo II, Libro VI, Capítulo XXXVII, f. 107.

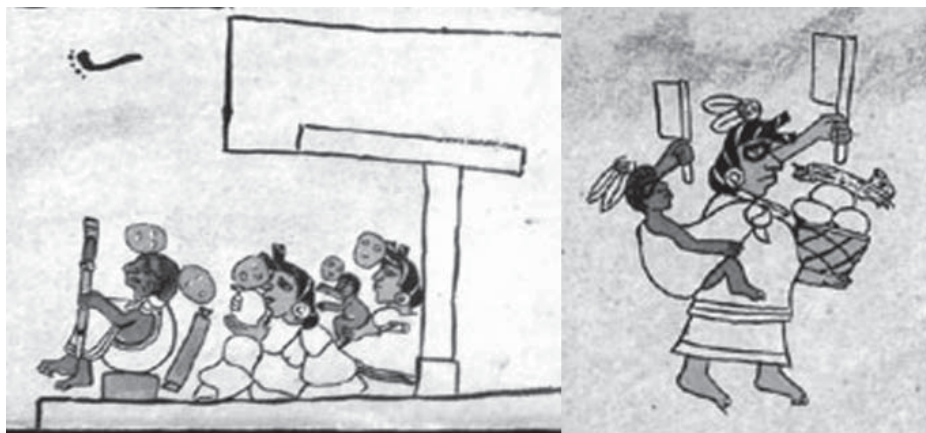
²⁶ LÓPEZ AUSTIN 1985b: 95–96.

²⁷ Do *calmecac* szli synowie arystokracji i ewentualnie niektórych kupców; dzieci ludu szły do *telpochcalli* [przyp. tłum.].

²⁸ *Calpulli* dzieliły się na mniejsze dystrykty zwane *tlaxilacalli*, tworzone przez grupy złożone z około stu rodzin. Patrz: KELLOGG 2005: 112.

²⁹ Patrz na przykład: *Códice Azcatitlan*, fol. 4 i 11 m.in.

tuałach, takich jak ceremonia nowego ognia [il. 5] lub będące bezpośrednimi uczestnikami obrzędu, czasami nawet ich postacią centralną jako ofiary³⁰.

[5. Przedstawienia dzieci – po lewej: *Códice Borbónico*, il. 34; po prawej: *Códice Borbónico*, il. 33]

Sceny te świadczą o tym, że dzieci już od najwcześniejszych lat uważane były za integralną część społeczeństwa. Ich obecność pozwala zrozumieć różne aspekty życia codziennego rodzin, a także świadczy o ich ważnej roli w życiu religijnym, którego były aktywnymi członkami.

Relacje między bóstwami i dziećmi można także zaobserwować w niektórych scenach, gdzie występują one karmione piersią przez boginie, jak ma to miejsce na przykład w kodeksach *Fejérváry Mayer* i *Vaticano B* [il. 6].

[6. Boginie karmiące dzieci, po lewej: *Códice Vaticano B*, il. 42; po prawej: *Códice Fejérváry-Mayer*, il. 29]

³⁰ Patrz na przykład strona 25 *Códice Borbónico* przedstawiająca dzieci, które najprawdopodobniej zostały poświęcone *Tlalokowi*.

CONETONTLI: MAŁE DZIECI

Kolejną grupą wiekową wyróżnianą wśród dzieci azteckich były dzieci w wieku 3–5 lat zwane *conetl* lub *conetontli*. Na stronie 58 *Códice Mendocino* [il. 7] zostały przedstawione dzieci należące do tej grupy. W tym wieku zarówno chłopcy, jak i dziewczynki zaczęli uczyć się od starszych prac, które mieli wykonywać oraz uczestniczyć w czynnościach dnia codziennego na miarę swoich możliwości fizycznych.

[7. *Códice Mendocino*, il. 58 r.]

W kodeksie przedstawieni zostali rodzice mający przed sobą syna lub córkę, którym udzielają lekcji. Zarówno strona 58 jak i kolejne (aż do wieku lat czternastu) zostały podzielone na pola, które należy czytać z góry na dół. W każdej scenie przedstawiono wiek dzieci za pomocą tradycyjnego indiańskiego systemu numerycznego oraz poszczególne czynności, które mieli wykonywać chłopcy i dziewczynki, w zależności od wieku i płci oraz ilość pozy-

wienia, którą im dawano³¹. W przypadku chłopców, od czwartego roku życia pomagali oni przetransportować niewielkie przedmioty. Od piątego roku życia wielkość ładunku rosła, wówczas zaczęli już transportować drewno i lżejsze pakunki na rynek³².

Dziewczynki natomiast były szkolone w przędzeniu i tkaniu, które to czynności wykonywały samodzielnie od szóstego roku życia. W obu przypadkach widać wyraźne rozróżnienie na prace wykonywane przez chłopców i dziewczynki. Podkreślić należy także, że od szóstego roku życia prace przez nich wykonywane wносиły wyraźny wkład w życie ekonomiczne rodziny.

Interesującym aspektem tej grupy wiekowej jest charakterystyczny strój i uczesanie, które pozwalają odróżnić jej członków od dorosłych. W opisanym powyżej stronie *Códice Mendocino* zauważyć można, że chłopcy i dziewczynki nosili jednakowe fryzury oraz prosty strój, a w przypadku chłopców często przedstawiani byli nadzy. Cechę tę można zaobserwować także w innych dokumentach, jak np. w *Códice Florentino*³³.

PILTZINTLI: STARSZE DZIECI

Ostatni etap dzieciństwa zaczynał się w wieku sześciu, siedmiu lat, kiedy to dzieci zaczynały wykonywać różne prace na rzecz grupy rodzinnej lub w ramach większych jednostek społecznych, takich jak *Tlaxilacalli* i *Calpulli*. Należy tu wyjaśnić, że, jak wspomniano, dzieci rozpoczynały swoje życie w ramach małej wspólnoty, a codzienne interakcje, w które wchodziły odnosiły się do grupy krewnych obejmującej rodziców, rodzeństwo, wujostwo, kuzynostwo oraz być może dziadków i innych starszych członków rodziny. Dzieci wchodziły w skład poszczególnych rodzin, a każda z tych rodzin należała do większej grupy tworzącej wspólnie z innymi – rodzaj klanu³⁴. Możliwe, że po ukończeniu szóstego roku życia dzieci zaczynały wykonywać różnorakie prace w ramach wspólnoty, np. pomagając w pracy na roli na *milpach* lub *chinampach* należących do klanu. We współczesnych wspólnotach indiańskich dzieci zaczynają pomagać w polu od ósmego roku życia³⁵.

³¹ Ilość pożywienia zwiększała się wraz z wiekiem: trzylatki mogły zjeść pół tortilli, cztero- i pięcioletki całą tortillę, a dzieci od szóstego do dwunastego roku życia półtorej tortilli.

³² LÓPEZ AUSTIN 1985b: 99. Brat Gerónimo de Mendieta odnotował, że najmłodsze dzieci od piątego, szóstego roku życia przyzwyczajano do lekkich prac, którymi było noszenie lekkich ładunków, których waga rosła wraz z wiekiem. MENDIETA 1971: 111–112.

³³ Patrz np.: ilustracje rodziny, która aby uciec od głodu spowodowanego ostrą suszą w roku 1-Królik sprzedała się w niewolę, w: *Códice Florentino*, Libro VII, Cap. VIII, f. 16 r.

³⁴ KELLOGG 2005: 102.

³⁵ Porównaj z informacjami na temat tego zjawiska w różnych regionach Płaskowyżu: NUTINI, BARRY 1990.

Dzieci pomagały też zapewne w produkcji rzemieślniczej klanu, opiekowały się młodszym rodzeństwem oraz zaczynały wyprawiać się na rynek celem wymiany produktów. Innymi słowy, rozpoczynały swoje włączanie się w społeczeństwo poprzez uczestnictwo w pracach domowych wykonywanych w ramach rodziny oraz w poczynaniach religijnych, politycznych i ekonomicznych teje, będąc postrzegane jako jej członkowie.

Z drugiej strony, biorąc pod uwagę, że klany tworzyły jednostki społeczne wyższego rzędu, dzieci były tym samym inkorporowane do instytucji ekonomicznych, religijnych i politycznych *Tlaxilacalli* i *Calpulli*, do których należały.

Dzieci uczyły się w ten sposób od rodziców i krewnych prac, które w przyszłości miały wykonywać i, co ważne, ten typ nauczania był częścią praktyki wspólnotowej, prowadzącej nie tylko do wykształcenia w uczniu odpowiednich umiejętności, ale także do ukształtowania jego indywidualnej osobowości i tożsamości społecznej³⁶.

Tlacuilo, który namalował stronę 59 *Códice Mendocino*, przedstawił w polu u dołu strony tę zmianę w sposobie postrzegania dzieciństwa. Zmiana w postrzeganiu dzieciństwa odpowiadała wiekowi sześciu lat. Można tam zauważyć, że zadaniem chłopców była pomoc w pracach rzemieślniczych oraz w zbieraniu kukurydzy i fasoli, podczas gdy dziewczynki zaczynały prząść. Ponadto na kolejnej stronie [il. 8] widać jak siedmioletni chłopcy uczą się łowić ryby, a dziewczynki pomagają w przędzeniu. Ciekawym jest, że w tym wieku chłopcom pozwalano już ubierać się jak dorosłym.

Następne pola *tlacuilo* poświęcił przedstawieniu kar, jakim poddawane były słabe i nieposłuszne dzieci. Kary zróżnicowane były również stosownie do wieku. Najpierw, dzieciom, które ukończyły osiem lat grozono ukłuciem kolcami agawy, a jeśli rok później nadal były one nieposłuszne stosowano wspomnianą karę, wiążąc chłopców, nagich, za ręce i nogi i kłując ich kolcami, podczas gdy dziewczynki były kłute w ręce³⁷.

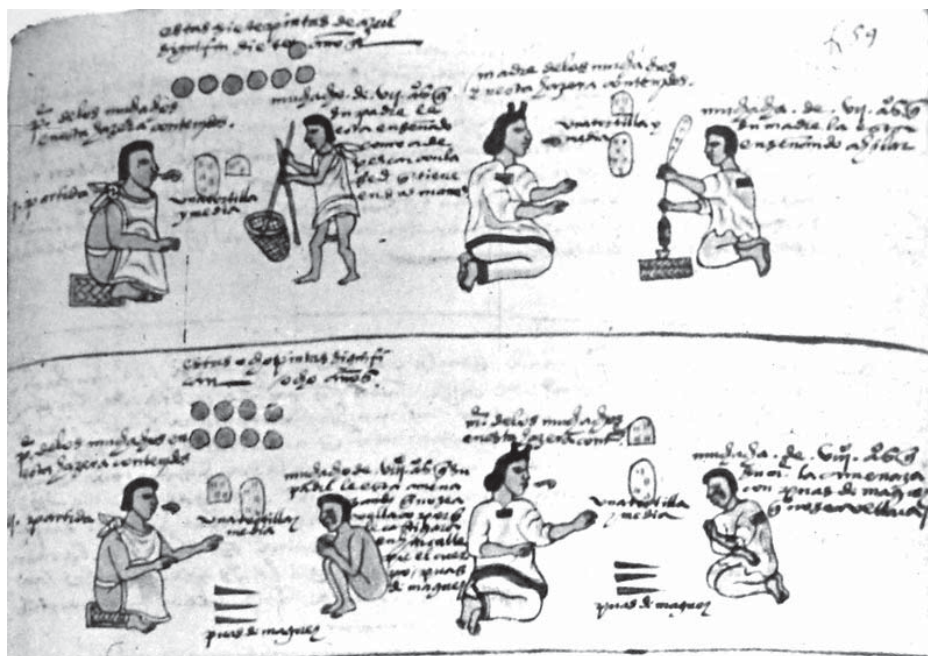
Kary dla nieposłusznych dzieci narastały wraz z wiekiem, dziesięcioletki były bite kijem, a jedenastolatkom kazano wdychać dym z chili, aby „nie pałętały się rozwiązli i leniwi, ale spędzali czas na rzeczach pożytecznych”³⁸. Dwunastoletnich chłopców karano każąc im leżeć nago na wilgotnej ziemi, a dziewczynki, nakazując im zamiatać przez całą noc³⁹.

³⁶ LOPIPARO 2006: 135.

³⁷ *Códice Mendocino* 1997: f. 59r.

³⁸ LÓPEZ AUSTIN 1985 b: 107; “para que no anduviesen viciosos y vagabundos, sino que se aplicasen en ocupar el tiempo en cosas provechosas”.

³⁹ *Códice Mendocino* 1997: f. 60r.

[8. Códice Mendocin, f. 9 r.]

Należy pamiętać, że w społeczeństwie azteckim moralność i dobre obyczaje były czymś bardzo ważnym i mocno zakorzenionym, co widać w wielu zakazach dotyczących takich aspektów życia jak gry, ograniczenia seksualne, zhańbienie i wiele innych⁴⁰.

Sahagun przekazuje nam wiele tekstów mów wygłaszanych przez rodziców do dzieci, które mówią o sposobie wychowania – w efekcie procesu wychowawczego miał wyrosnąć szanowany i uczciwy człowiek⁴¹. Z mów tych wynika, że za dobrego syna uważano takiego, który był posłuszny, skromny i wdzięczny, odnosił się z szacunkiem do innych i naśladował rodziców w obyczajach i ciele. Za złego syna uważano natomiast takiego, który był psotny, zbuntowany, nieposłuszny, chełpliwy i pyszny, „który dobre rady ojca i matki puszczał mimo uszu”⁴².

Podobnie rzecz miała się z córkami: za dobrą uważano tę, która zachowywała dziewictwo, była posłuszna, skromna, rozumna, zręczna, która pilnowała się i była szanowana; za złą tę, która „źle się prowadzi, jest rozwiązła, stroi się,

⁴⁰ Więcej informacji w: DUVERGER 1986: 53–67.

⁴¹ Patrz na przykład rozdziały od XVII do XXII, Księga Szósta, w: SAHAGÚN 2000.

⁴² “Los buenos consejos de su padre y de su madre por una oreja le entran y por otra le salen”; SAHAGÚN 2000, t. 2, Libro X, Cap. I, 860–861.

jest rozpustna, wypacykowana. Chodzi pusząc się. Ekstrawagancko się ozdabia...”⁴³.

W związku z powyższym, nie są dziwne kary jakim poddawano dzieci, odnosząc się do cnót i zasad, regulujących zachowania społeczne, tych samych, które usiłowali wpoić im rodzice. Najpierw zachęcano je do ich przestrzegania, a jeśli to nie skutkowało odwoływano się do kary.

Dotąd przedstawialiśmy dzieciństwo w kontekście codziennych prac wykonywanych w ramach rodziny i klanu, jednakże równie ważnym aspektem dzieciństwa jest ten związany z czynnościami religijnymi i rytualnymi. Chłopcy i dziewczynki od wczesnych lat uczestniczyli w rytuałach domowych i w wielkich ceremoniach organizowanych z okazji miesięcznych świąt. Zostało to także udokumentowane w różnych kodeksach, gdzie występują oni bądź to jako bezpośredni aktorzy aktów liturgicznych, bądź jako ich uczestnicy.

Przykładem mogą być różnorakie rytuały praktykowane co cztery lata w trakcie święta miesiąca *Izcalli*⁴⁴, kiedy to odbywały się ceremonie przeznaczone dla dzieci, w trakcie których rozciągano im członki ciała, aby pobudzić proces wzrostu⁴⁵, przekłuwano uszy, kazano tańczyć i dawano do picia *pu-lque*⁴⁶, aby je upić [il. 9]⁴⁷.

Obecność i uczestnictwo dzieci w wielkich miesięcznych świątach można zobaczyć na przykład w uroczystościach miesiąca *Xocotl Huetzi* przedstawionych na stronie 28 *Códice Borbónico* [il. 10]. W ceremoniach tych, poświęconych bogowi ognia brały udział dzieci w różnym wieku. Sahagún opisuje to w następujący sposób:

...juntábanse todos los mancebos y mozoelos y muchachos. Todos aquellos que tenían vedixas⁴⁸ de cabellos en el cogote, que llamaban *cuexpalque*,⁴⁹ y toda la otra gente, se juntaban en el patio de *Xiuhtecuhli*, a cuya

⁴³ „mala de su cuerpo, disoluta, lozana, puta, polida. Anda pompéandose. Ataviase curiosamente...”, SAHAGÚN 2000, t. 2, Libro X, Cap. I, 866.

⁴⁴ Był to ostatni miesiąc roku. Tłumaczenie nazwy tego okresu dwudziestodniowego przedstawia pewne trudności, których ze względu na brak miejsca nie będziemy tutaj omawiać, jednakże, dla celów niniejszego artykułu można by go określić jako „ponowny rozkwit”, „odrodzenie”, „zmarłychwstanie” i „wzrost”, Patrz: DÍAZ BARRIGA 2009: 193–195; Również: GRAULICH 1999: 253.

⁴⁵ W *Códice Telleriano Remensis* można znaleźć informację, że matki brały je za głowę potwarzając *ytzcalli, ytzcalli*, *Códice Telleriano Remensis*, f. 7 r.

⁴⁶ Napój alkoholowy produkowany ze sfermentowanego soku agawy amerykańskiej (*magu-ey*) [przypr. tłum.].

⁴⁷ DURÁN 1995: 289; SAHAGÚN 2000, t. 1, Libro II, Cap. XXXVII, 265; *Códice Telleriano Remensis*, f. 7 r.

⁴⁸ Kosmyki włosów.

⁴⁹ Włosy sięgające do górnej części karku, fryzura noszona przez młodzieńców z *telpochcalli*, którzy jeszcze nie byli na wojnie. Patrz: MOLINA 20047: f. 26 v. Również: GARIBAY 1999: 926.

honra se hacía aesta (sic) fiesta. Luego, al medio día, comenzaban a bailar y cantar⁵⁰.

[... zbierano wszystkich młodzieńców i chłopców i małych chłopców. Wszyscy ci, którzy mieli kosmyki włosów na karku, które nazywano *cuexpaleque*, i wszyscy pozostali gromadzili się na dziedzińcu *Xiuhtecutli*, ku którego czci obchodzono to święto. Następnie, w południe, zaczęli tańczyć i śpiewać.]

[9. Rytuály przenaczone dla dzieci, *Códice Florentino*. a) Libacja. CF, LII, C. 35, f. 159 r. b) Przekłówanie uszu. CF, LII, C.35, f. 158 v. c) Inicjacja we wspólnocie. CF, LII, C.37, f. 153 r.]

W *Códice Borbónico* zobaczyć można taniec wykonywany wokół przystrojonego papierem drzewa, stawianego na początku uroczystości⁵¹. Przedstawione postacie ubrane są w płaszcze z włókien agawy, zaplecionych w sieć zwaną *chalcaáyatl*⁵², noszoną przez uczniów *Telpochcalli*, *macehuales*⁵³, i uczniów *Cuicacalli*⁵⁴.

W ilustracji przedstawiającej ten taniec kategorie wiekowe (połączone także ze stopniami wojskowymi) zostały zaznaczone zarówno poprzez wielkość dzieci jak i przez różne atrybuty związane z ich pozycją społeczną. Najmłodsze dzieci mają jeszcze krótkie włosy i nie noszą żadnych ozdób tak [il. 10a], jak to wynika z relacji Sahaguna: „*cuando eran pequeñuelos andaban motilados o atusada la cabeza*”⁵⁵ [kiedy byli malutcy chodzili z krótkimi włosami lub z ostrzyżoną głową]. Przed nimi idzie duża grupa dzieci starszych, które noszą już kolczyki i naszyjniki z muszelek, ale nie mają jeszcze żadnych

⁵⁰ SAHAGÚN 2000: t. 1, Libro II, Cap. XXIX, 227.

⁵¹ SAHAGÚN 2000: t. 1, Libro II, Cap. XXIX, 223–224.

⁵² SAHAGÚN 2000: t. 1, Libro II, Cap. XXIX, 223–224.

⁵³ TEZOZOMOC 1944: 308–309. Był to prosty strój wyrażający skromność i poddanie; OLKO 2006: 61–88.

⁵⁴ *Códice Mendocino*, f. 62 r., górny kwadrat.

⁵⁵ SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VIII, Cap. XXI, 781.

SAHAGÚN 2000: t. 1, Libro II, Cap. XXIX, 223–224.

insygniów wojskowych [il. 10b]. Dalej [il. 10c] widać dwóch młodych wojowników, najprawdopodobniej powyżej trzynastego roku życia, którzy już uczestniczyli w wojnie i pojмали jeńców, dzięki czemu mogą już nosić we włosach białe pióro⁵⁶, które kojarzyć też można z *Telpuchtlato* odpowiedzialnymi za edukację najmłodszych uczniów *telpochcalli*⁵⁷.

[10. Taniec w miesiącu *Xocotl Huetzi*. a) Najmłodsze dzieci bez atrybutów militarnych b) starsze dzieci z nausznikami i włosami sięgającymi szyi c) Młodzież, która uczestniczy w walkach i porwaniu wrogów d) *Guerreros experimentados* que dirigen la danza. *Códice Borbónico*, il. 29]

W końcu, na czele pochodu idą dwaj doświadczeni już wojownicy, których rozpoznać można po ich insygniach wojskowych: ozdobę głowy noszoną przez „walecznych wojowników”⁵⁸ oraz ozdobach uszu i nosa używanych jedynie przez osoby wyższe rangą⁵⁹.

⁵⁶ SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VIII, Cap. XXI, 782.

⁵⁷ Patrz: *Códice Mendocino*, f. 64 r.

⁵⁸ Patrz: *Códice Mendocino*, f. 63 r., dolny kwadrat po prawej stronie.

⁵⁹ Więcej informacji w: SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VIII, Cap. XXI, 782.

Wymienione przykłady są jedynie niewielką próbą ukazania obecności dzieci w życiu religijnym Meszików, należy jednak zaznaczyć, że były one także uczestnikami ceremonii ofiarnych, w których poświęcano je ku czci bóstw deszczu, jak można to zobaczyć na stronie 25 *Códice Borbónico* i na stronie 250 r. *Primeros Memoriales* Sahaguna. Były one także składane w ofierze w trakcie poświęcania nowych etapów konstrukcyjnych, jak zostało to przedstawione na stronie 34 *Códice Duran*.

Obecność dzieci w różnych rytuałach ofiarnych pokazuje, jak wielkie znaczenie miała ta grupa wiekowa dla społeczeństwa. Wierzono, że mogły być pośrednikami między ludźmi a bóstwami deszczu, i że przez swe poświęcenie mogły wpływać na coroczne cykliczne odradzanie się natury i czasu⁶⁰.

UWAGI KOŃCOWE

Dzieci *Nahua* odgrywały ważną rolę w rozwoju społeczeństwa i dynamice życia społecznego. Ich obecność zarówno w kodeksach, jak i w różnych innych źródłach pokazuje, że były one integralną częścią społeczeństwa i zajmowały decydujące miejsce w jego systemie politycznym, ekonomicznym i społecznym. Z jednej strony wykonywały one różnorakie czynności w ramach swojej wspólnoty, pomagając w swoim klanie na miarę swoich możliwości i uczestnicząc w ten sposób w życiu ekonomicznym i rodzinnym, a jednocześnie były stopniowo integrowane z grupą poprzez naukę prac, do których były przeznaczone w zależności od płci i pozycji społecznej.

Dzieci były także istotną częścią świata duchowego, musiały uczestniczyć w ceremoniach i rytuałach praktykowanych w rodzinie, włączając się w ten sposób w życie religijne Meszików. W tym kontekście wydaje się bardzo prawdopodobne, że dzieci odgrywały ważną rolę w związku z rytuałami rolniczymi, gdyż ze względu na ich pozycję przypisywano im szczególne moce związane z deszczem i wzrostem kukurydzy, uważając je za pośredników między ludźmi a bóstwami deszczu i pożywienia, którym z tego powodu były składane w ofierze.

Dzieciństwo kończyło się w wieku lat trzynastu, kiedy to rozpoczynało się formalne wejście w świat dorosłych, czyli włączenie w życie grupy poprzez uczestnictwo w pracach na rzecz wspólnoty i nauka w szkołach świątynnych. Od tej pory chłopcy i dziewczęta mogli ubierać się jak dorośli, zgodnie ze swoim statusem społecznym i płcią oraz odpowiednio się czesać⁶¹, odróżniając się, poprzez strój i fryzurę, od dzieci.

⁶⁰ Więcej informacji w: DÍAZ BARRIGA CUEVAS 2009.

⁶¹ Patrz np: strona 61 r. *Códice Mendocino*.

Przejściu z jednego etapu do drugiego musiała towarzyszyć seria rytuałów, które nie zostały zarejestrowane. Jednakże słowa wygłaszane przez rodziców do dzieci, kiedy wchodziły one w „lata dyskrecji” (*años de discreción*)⁶², oraz te kierowane do nich, kiedy wysyłane były do szkół, kiedy już rozumiały znacznie więcej, były bardziej powściągliwe, a nie „jak kury” (*como gallinas*)⁶³, mogą być może stanowić wyznacznik momentu przejścia. Mowy rodziców możemy traktować jako ostatnie pouczenie dla dzieci, które stawały na progu dorosłego życia.

Oczywiście trzeba pamiętać, że włączenie w dorosłe życie osiągało pełnię dopiero w momencie zawarcia małżeństwa, kiedy to młody człowiek nabywał wszystkie obowiązki i całą odpowiedzialność dorosłych, i dostawał własną ziemię w ramach *Calpulli*. Wówczas kończyło się dzieciństwo, a zaczynała się dojrzałość, będąca inną kategorią społeczną.

Jak już wspomnieliśmy, badania nad miejscem dzieciństwa w społeczeństwach pozwala zarysować nowy obraz życia codziennego. Możemy z innej perspektywy spojrzeć na formy organizacji społecznej i ekonomicznej, jak również na panujące wówczas systemy ideologiczne. Jednakże, mimo rozwoju badań nad rolą dzieciństwa w pewnych okresach historycznych, temat ten nadal pozostaje interesującym polem badawczym czekającą na nowe propozycje metodologiczne, które pozwoliłyby nam wejść w świat dzieciństwa i oddały głos tej ignorowanej przez historiografię grupie społecznej.

BIBLIOGRAFIA:

Wszystkie ilustracje – reprodukcje wykonane w projekcie:

Proyecto de Investigación Formativa Cosmovisión, escritura e imagen en Mesoamérica de la ENAH entre 2005–2007. Pod kierownictwem Laury Rodríguez Cano.

Kodeksy wykorzystane w artykule:

Codex Azcatitlan, Facsímil y comentario de Michel Graulich, Leonardo López Lujan y Dominique Michelet, Bibliotheque Nationale de France y Societe des Americanistes, Paris, Francia, 1995.

Códice Borbónico. El libro del Ciuacoatl. Homenaje para el año del fuego nuevo. Libro explicativo y Facsímil, edición de Anders, Ferdinand, Marten Jansen y Luis Reyes García, Sociedad Estatal Quinto Centena-

⁶² Patrz: SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap. XVII, XVIII, i XIX 548–563.

⁶³ SAHAGÚN 2000: t. 2, Libro VI, Cap. XL, 655.

- rio, Akademische Druckund Verlagsanstalt y F.C.E., España, Austria y México, 1993.
- Códice Borgia, Los templos del cielo y de la oscuridad. Oráculos y liturgia*, Libro explicativo y Facsímil, edición de Anders, Ferdinand, Maarten Jansen y Luis Reyes García, Sociedad Estatal Quinto Centenario, Akademische Druckund Verlagsanstalt y F.C.E., España, Austria y México, 1993.
- Códice Fejérváry Mayer. El libro de Tezcatlipoca, señor del tiempo*. Libro explicativo y facsímil, edición de Anders, Ferdinand; Maarten Jansen y Luis Reyes García, Sociedad Estatal Quinto Centenario, Akademische Druckund Verlagsanstalt y F.C.E., España, Austria y México, 1994.
- Códice Florentino*, edición facsímil del original de la Biblioteca de Medicis en Florencia, Italia, AGN y el gobierno de la ciudad de México, México, 1979.
- Códice Laud. La pintura de la Muerte y de los destinos*. Libro explicativo y Facsímil, Anders Ferdinand, Maarten Jansen y Luis Reyes García Sociedad Estatal Quinto Centenario, Akademische Druckund Verlagsanstalt y FCE, España, Austria y México, 1994.
- Códice Mendocino. Matricula de tributos o códice de Moctezuma*, edición facsímil preparada por Ferdinand Anders, Maarten Jansen y Luis Reyes García, Akademische Druckund, Verlagsanstalt, y FCE, México y Austria, 1997.
- Códice Nuttall, Crónica mixteca. El rey 8 venado, garra de jaguar, y la dinastía de Tezacoalco-Zaachila*. Libro explicativo y Facsímil, edición de Anders, Ferdinand, Maarten Jansen y Luis Reyes García, Sociedad estatal Quinto Centenario, Akademische Druckund Verlagsanstalt y F.C.E., España, Austria y México, 1992.
- Códice Telleriano-Remensis, Ritual Divination and History in a pictorial Aztec Manuscript*, Estudio y facsímil, edición de Quiñones Keber, Eloise, University of Texas Press. Austin, USA, 1995.
- Códice Vaticano B, Manual del adivino*, Libro explicativo y Facsímil, edición de Anders, Ferdinand, Maarten Jansen y Luis Reyes García, Sociedad estatal Quinto Centenario, Akademische Druckund Verlagsanstalt y F.C.E., España, Austria y México, 1993.

Opracowania i źródła wydane:

- CASO 1942 – A. CASO, *El paraíso terrenal en Teotihuacan*, “Cuadernos Americanos”, V. I, n. 6, noviembre-diciembre, México 1942.

- CASO 2007 – A. CASO, *El Pueblo del Sol* [w:] *Obras Completas*, n. 7, México 2007.
- DÍAZ BARRIGA CUEVAS 2009 – A. DÍAZ BARRIGA CUEVAS, *Niños para los dioses y el tiempo. El sacrificio de infantes en el mundo mesoamericano*, Argentina, México 2009.
- DURÁN 1995 – D. DURÁN, *Historia de las Indias de Nueva España e islas de tierra firme*, oprac. R. CAMELO ARREDONDO, J. RUBÉN ROMERO GALVAN, t. 1–2, México 1995.
- DUVERGER 1986 – C. DUVERGER, *La Flor Letal – la economía del sacrificio azteca*, México 1986.
- DUVERGER 2000 – C. DUVERGER, *Mesoamérica, Arte y Antropología*, Francia 2000.
- GARIBAY 1999 – K.A.M. GARIBAY, *Vocabulario* [w:] B. SAHAGÚN, *Historia General de las Cosas de Nueva España*, t. 1–2, México 2000.
- GONZALBO AIZPURU 2006 – P. GONZALBO AIZPURU, *Introducción a la historia de la vida cotidiana*, México 2006.
- GRAULICH 1999 – M. GRAULICH, *Ritos aztecas: las fiestas de las veintenas, Fiestas de los pueblos indígenas de México*, México 1999.
- KELLOGG 2005 – S. KELLOGG, *Familia y parentesco en un mundo mexicana en transformación* [w:] *Familia y Parentesco en México y Mesoamérica. Unas miradas antropológicas*, red. D. ROBICHAUX, México 2005.
- LAVRÍN 1994 – A. LAVRÍN, *La niñez en México e Hispanoamérica: Rutas de exploración* [w:] *La familia en el mundo Iberoamericano*, red. P. GONZALBO AIZPURU, P. RABELL, C. RABELL, México 1994.
- LÓPEZ AUSTIN 1985a – A. LÓPEZ AUSTIN, *La Educación de los Antiguos Nahuas*, t. 1–2, México 1985.
- LÓPEZ AUSTIN 1985b – A. LÓPEZ AUSTIN, *Las láminas del Códice Mendocino* [w:] *La Educación de los antiguos Nahuas*, t.1, México 1985.
- LÓPEZ AUSTIN 1996 – A. LÓPEZ AUSTIN, *Cuerpo Humano e Ideología: las concepciones de las antiguas nahuas*, t.1, Mexico 1996.
- LOPIPARO 2006 – J. LOPIPARO, *Crafting Children* [w:] *The social experience of Childhood in ancient Mesoamerica*, red. T. ARDEN, S. R. HUTSON, Colorado (Kanada) 2006.
- MATOS MOCTEZUMA, VARGAS 1973 – E. MATOS MOCTEZUMA, L.A. Vargas, *El embarazo y el parto en el México Prehispánico*, “Anales de Antropología”, Vol. X, IIH UNAM, México 1973.
- MENDIETA 1971 – G. MENDIETA, *Historia eclesiástica indiana*, México 1971.
- MOLINA 2004 – A. de MOLINA, *Vocabulario en lengua castellana/ mexicana, mexicana/castellana*, México 2004 [Leipzig 1880].

- MONTES DE OCA 2000 – M. MONTES OCA, *Los difrasismos en el náhuatl del siglo XVI*, tesis de doctorado, UNAM, 2000, México 2000.
- NUTINI, BARRY 1990 – H.G. NUTINI, L.I. BARRY, *Los pueblos de habla náhuatl de la región de Tlaxcala y Puebla*, México 1990.
- OLIVIER 2004 – G. OLIVIER, *También pasan los años por los dioses, niñez, juventud, y vejez en la cosmovisión Mesoamericana* [w:] *El historiador frente a la historia. El tiempo en Mesoamérica*, red. V. Guedea, México 2004.
- OLKO 2006 – J. OLKO, *Traje y atributos del poder en el mundo azteca: Significados y funciones contextuales*, “Anales del Museo de América”, n. 14, Madrid 2006.
- ROSS 1985 – K. ROSS, *El Códice Mendoza. Un inestimable manuscrito azteca*, Barcelona 1985.
- SAHAGÚN 2000 – B. SAHAGÚN, *Historia General de las Cosas de Nueva España*, t. 1–2, México 2000.
- TEZOSOMOC 1944 – F. A. TEZOSOMOC, *Crónica mexicana*, oprac. M. Orozco y Berra, México 1944.

Resumen

**LA REPRESENTACIÓN DE LA INFANCIA MEXICA EN LOS CÓDICES
DEL ALTIPLANO CENTRAL MESOAMERICANO**

Los niños mexica eran parte integral de la sociedad, en la que desde los momentos previos a su nacimiento ocuparon un lugar primordial dentro del sistema económico, social y religioso del grupo. Desde corta edad eran integrados a la vida cotidiana del grupo parental, en donde apoyaban en las labores económicas y domésticas. Asimismo participaban dentro de las actividades litúrgicas y en los diferentes aspectos de la vida comunal. En el presente artículo se analizan algunas de las formas en que los mexica representaron gráficamente a los niños en una serie de códices, partiendo desde la concepción que tenían de dicho sector, los diferentes grupos de edad en los que era dividida la infancia, así como las diversas formas en las que los infantes interactuaban con los demás miembros de su familia, y del grupo al que pertenecían.

Summary

**REPRESENTATIONS OF MEXICA'S CHILDHOOD IN CODICES
OF CENTRAL ALTIPLANO IN MESOAMERICA.**

Before their birth, Mexica children were already important in their society because they occupied a key role in the economic, social and religious systems of the group. Children were integrated, since young ages, into the daily life of their parents where they assisted in economic and household activities. This paper analyses some of the ways in which the Mexican represented the children graphically in a series of codices. The work takes into account the conceptualization of children, the age groups into which childhood has been divided, as well the different ways in which children interacted with the other members of the family and the group to which they belonged to.